

ISTORIA MEDICINII

Medici celebri în perioada napoleoniană – partea a VI-a

Paul Joseph Barthez și „Teoria vitalismului”

Prof. Univ. Dr. Mihai Burlibașa^{1,4}, Asist Univ. Drd. Florentina Căminișteanu^{1,4}, Drd. Mircea Popescu^{1,4}, Șef Lucr. Dr. Viorel Ștefan Perieanu^{1,4,5} (coresp.), Stud. Andrei Burlibașa^{1,6}, Stud. Maria Antonia Ștețiu², Stud. Mircea Cotruță¹, Lector Univ. Diana Ligia Tudor^{3,7}, Conf. Univ. Dr. Mihaela Chirilă^{1,8}

¹Universitatea de Medicină și Farmacie „Carol Davila” București, România, ²Universitatea „Lucian Blaga” Sibiu, România, ³Universitatea Națională de Educație Fizică și Sport București, România, ⁴Stomatologie generală, ⁵Chirurgie dento-alveolară, ⁶Medicină generală, ⁷Limbi moderne, ⁸Endodonție

Primit: 10.06.2024 • Acceptat pentru publicare: 27.08.2024

Rezumat

Paul Joseph Barthez a fost un renumit medic, fiziolog și mai ales enciclopedist francez, care a dezvoltat în premieră o abordare a teoriei biologice cunoscută sub numele de „vitalism”. Totodată, Paul Joseph Barthez a mai fost cunoscut în istoriografia medicală europeană, ca fiind nu doar medic consultant al marelui Napoleon Bonaparte, ci și un filozof remarcabil al perioadei sale, dar și un mănuiitor al legilor extrem de talentat, mai precis un jurist deosebit de apreciat de către Autoritățile Franceze.

Cuvinte cheie: *Perioadă Napoleoniană, vitalism, Paul Joseph Barthez*

HISTORY OF MEDICINE

Famous physicians in the Napoleonic era – part VI Paul Joseph Barthez and „Vitalism theory”

Abstract

Paul Joseph Barthez was a renowned French physician, physiologist, and particularly an encyclopedist, who pioneered an approach to biological theory known as „vitalism”. Additionally, Paul Joseph Barthez was known in the European medical historiography as not only a consulting physician to the great Napoleon Bonaparte, but also as a remarkable philosopher of his time, and an extremely talented manipulator of laws, specifically a jurist highly esteemed by the French Authorities.

Keywords: *Napoleonic Era, vitalism, Paul Joseph Barthez*

Introducere

Paul Joseph Barthez (1734-1806) a fost un renumit medic, fiziolog și mai ales enciclopedist francez al Perioadei Napoleoniene, care a dezvoltat în premieră o abordare a teoriei biologice cunoscută sub numele de „vitalism”. Dar, înainte de a trece la o foarte scurtă și succintă descriere a acestei teorii biologice cunoscută sub numele de „vitalism”, se impune a preciza faptul că, Paul Joseph Barthez a mai fost cunoscut în istoriografia medicală europeană ca fiind nu doar medic consultant al marelui Napoleon Bonaparte, ci și un filozof remarcabil al perioadei sale, dar și un mânuitor al legilor extrem de talentat, mai precis un jurist deosebit de apreciat de către Autoritățile Franceze.

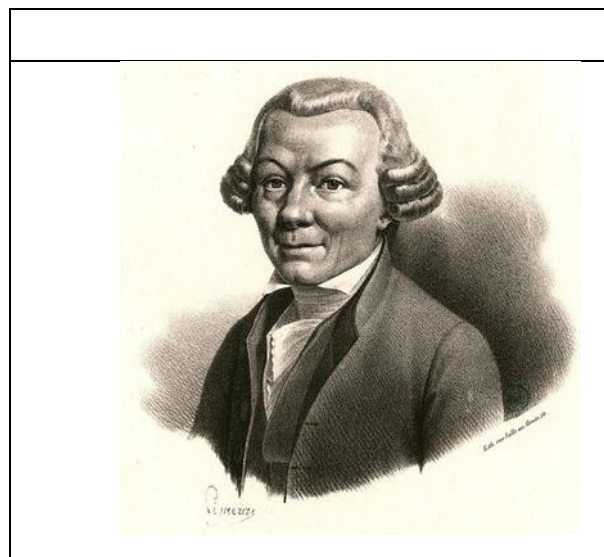
Date generale

În continuare, am încercat să prezentăm foarte succint această teorie biologică numită „vitalism”, o teorie extrem de importantă apărută la sfârșitul secolului XVIII – începutul secolului XIX și care a fost însușită de către foarte mulți dintre profesioniștii în medicină ai Perioadei Napoleoniene atât din Franța, cât și din alte țări ale Europei sau din S.U.A. Nu dorim să intrăm deloc în detalii pe care specialiștii le asociază termenului de filozofie a biologiei, dar vom încerca totuși o abordare mai simplă a acestui termen intitulat „vitalism”, astfel: „Vitalismul este o teorie biologică, care susține că procesele și fenomenele vieții nu pot fi explicate doar prin legile fizice și chimice, ci necesită existența unei entități sau a unei forțe vitale distincte. Conform acestei teorii, viața este mai mult decât suma părților sale componente și necesită o entitate specială sau o forță necunoscută care să o anime. Vitaliștii consideră că există o diferență fundamentală între materia vie și așa-numita materie nevie, iar această diferență este dată de prezența sau de acțiunea acelei forțe vitale. Deși, ideile vitaliste mai pot exista în unele domenii ale gândirii sau ale culturii contemporane, în general, comunitatea științifică nu mai acceptă vitalismul ca o explicație validă pentru fenomenele vieții” (1-15).

Și, ca să revenim la vitalismul francez de la sfârșitul secolului XVIII și începutul secolului XIX, această teorie biologică ce a fost concepută de către marele Paul Joseph Barthez, „a urmărit pragmatismul în general, pozitivismul în metodologie și umanismul în clinica medicală” (1-15).

Dar, scopul materialului nu este în fapt expunerea unor teorii filozofice foarte ample asupra „vitalismului”, ci în urma realizării acestui laborios studiu de bibliotecă, am dorit realizarea unei biografii cât mai cuprinzătoare a remarcabilului Paul Joseph Barthez (Figura 1), insistând atât pe cariera sa medicală, cât și pe activitatea științifică extraordinară din domeniul filozofiei pe care acesta a desfășurat-o. În același timp, nu a fost omisă nici implicarea redutabilului savant în încrengătura legislativă și juridică a Statului Francez atât în timpul Monarhiei, cât și în timpul Revoluției Franceze (1789-1799) și, ulterior, într-un procent mult mai mic, și în Imperiul Francez, sau mai exact în Franța condusă de către inegalabilul Napoleon Bonaparte, viitorul Împărat Napoleon I al Franței.

Figura 1. Paul Joseph Barthez, medic și enciclopedist francez. Litografie realizată de Godefroy Engelmann după Pierre-Roch Vignerot (16)

Cine a fost în realitate Doctorul Paul Joseph Barthez? Acesta a fost un personaj deosebit de respectat al perioadei sale, nu doar un excelent practician în domeniul medicinei, ci și un filozof de foarte mare anvergură, adept al unei teorii biologice considerate revoluționare pentru acea perioadă, teorie asupra „vitalismului” despre care am amintit deja în prima parte a materialului biografic, teorie care a fost acceptată mai greu sau mai ușor de către savanții epocii, dar care ulterior a fost blamată și demontată în totalitate, renunțându-se la ea. Totodată, Paul Joseph Barthez a fost și un iscusit „mânuitor al legilor”, un jurist ireproșabil într-o Franța care a trecut într-un timp foarte scurt prin niște transformări politice și sociale teribile (comparabile poate doar cu transformările produse de Revoluția Bolșevică în Rusia Țaristă în al doilea deceniu al secolului XX): erodarea și apoi căderea Monarhiei Franceze, perioada propriu-zisă a Revoluției Franceze (1789-1799), Franța sub conducerea Directoratului și ulterior a Consulatului, și apoi Primul Imperiu Francez condus de către Împăratul Napoleon I (sau Napoleon Bonaparte, așa cum a mai fost acesta cunoscut în istorie) (9-15).

Paul Joseph Barthez s-a născut într-o Franță condusă de către Regele Ludovic XV, pe data de 2 decembrie 1734 în frumosul oraș francez Montpellier, fiind fiul unui deosebit de ingenios și întreprinzător inginer specializat în construcția de poduri, Barthez de Marmorières. Mare parte a copilăriei, reputatul savant francez a petrecut-o mai ales în Narbonne, oraș aflat într-una din regiunile istorice ale Franței, regiunea Languedoc-Roussillon. Concret, încă de la o vârstă foarte fragedă, micul Paul Joseph a manifestat o pasiune foarte puternică pentru lectură, citind aproape orice îi cădea în mână, carte sau broșură. „Dacă doreai să îl pedepsești cu adevărat în copilărie pe Paul Joseph Barthez, atunci cu siguranță că interzicerea citirii unei cărți, reprezenta cea mai dureroasă sancțiune pentru viitorul om de știință francez” (9-15).

Conform practicilor uzuale existente la acel moment într-o Franță Monarhistă, dacă provenea chiar și dintr-o familie din clasa de mijloc de religie catolică, dar beneficiară a unor venituri relativ consistente, o educație de bază solidă era asigurată prin intermediul unor instituții religioase în strânsă legătură cu Biserica Catolică: în cazul nostru, educația tânărului Paul Joseph Barthez a fost asigurată inițial în școala care funcționa în cadrul Congregației Părinților Doctrinei Creștine (Pères de la Doctrine Chrétienne) din același oraș Narbonne, unde savantul francez și-a petrecut cea mai mare parte a copilăriei alături de familia sa. Dar, fiind dotat cu o inteligență sclipitoare, el și-a depășit dascălii foarte rapid, astfel încât aceștia fiind puternic deranjați de capacitățile intelectuale remarcabile ale copilului, le-au recomandat părinților transferul băiatului în cadrul unei prestigioase și extrem de costisitoare școli aflate în orașul francez Toulouse (9-15). Părinții marelui savant francez, grație unor eforturi financiare remarcabile, au reușit să asigure fiului lor continuarea studiilor în orașul Toulouse, unde acesta a studiat filozofia și retorica, obținând în anul 1750 un binemeritat titlul de „Maître ès arts” (într-o traducere adaptată, „Maestru în Arte”) (9-15).

În continuare, pe data de 30 octombrie 1750, Paul Joseph Barthez s-a înscris în cadrul Facultății de Medicină (la Faculté de Médecine) din orașul natal Montpellier (mai exact, Facultatea Regală de Medicină din Montpellier), una dintre cele mai prestigioase și încărcate de istorie instituții de învățământ superior medical nu doar de pe teritoriul francez, ci chiar din întreaga Europă. Pentru acele vremuri, parcursul eminentului om de știință francez în ciclul studiilor urmate în orașul Montpellier a fost unul normal, diferit de zilele noastre și poate un pic mai greu de înțeles și de asimilat de către cititorul profan din prezent: pe data de 13 februarie 1753 a susținut examenul de bacalaureat, a urmat apoi pe data de 16 iulie tot în anul 1753 susținerea examenului de licență în medicină, iar pe data de 3 august 1753 a susținut și examenul de doctorat. Bineînțeles, toate cele 3 examene aveau o importanță crucială pentru el și au fost absolvite cu brio, spre mulțumirea și mândria părinților săi (9-15).

Dar, ca orice tânăr medic provincial, marele vis al Doctorului Paul Joseph Barthez a fost să practice nobila profesiune a lui Hipocrate în Paris, frumoasa și impunătoarea capitală a Franței. Concret, el a ajuns și a încercat să se stabilească în Paris, grație unor eforturi financiare teribile din partea familiei. Și, aceste eforturi nu s-au dovedit a fi în zadar. Odată mutat în Paris, fiind beneficiarul unor recomandări foarte solide din partea dascălilor săi din Montpellier, el s-a cunoscut foarte îndeaproape cu Doctorul Camille Falconet, medicul personal al Regelui Ludovic XV al Franței. Mai precis, între cei doi medici s-a stabilit o relație de prietenie foarte strânsă, dar se pare că nu total dezinteresată din partea Doctorului Paul Joseph Barthez (9-15).

După cum am amintit și în prima parte a acestui material biografic, Doctorul Paul Joseph Barthez a fost efectiv o persoană fascinată de lectură, iar noul său prieten, Doctorul Camille Falconet era posesorul unei biblioteci impresionante pentru acea perioadă, o bibliotecă ce conținea nu mai puțin de 45.000 de volume și de care el a

profitat din plin, sub privirile îngăduitoare ale noului său prieten. În continuare, tânărul Paul Joseph Barthez, beneficiind de sprijinul lui Marc-Pierre, Conte D'Argenson (1696-1764), la acel moment ministru de război al unei Franțe Monarhiste conduse de către Regele Ludovic XV, a devenit medic militar în cadrul Armatei Regale Franceze și a fost trimis aproape imediat să activeze în cadrul Armatei Regale Franceze de Observație staționate în Normandia (9-18).

Aici, Doctorul Paul Joseph Barthez a avut parte de câteva experiențe inedite, experiențe în care intuiția și inspirația tânărului medic francez s-au dovedit a avea adesea un caracter decisiv. Concret, abia ajuns în anul 1756 în cadrul Armatei Regale Franceze de Observație staționată în Normandia, el s-a confruntat aproape imediat cu o epidemie de tabără cu o mortalitate semnificativă în rândul soldaților francezi. Dar, cu foarte multă răbdare și tact, beneficiind și de o pregătire medicală teoretică și practică deosebită, Doctorul Paul Joseph Barthez, grație unor eforturi deosebite atât din partea sa, cât și a personalului aflat în subordine, au reușit întâi reducerea amplitudinii acestei epidemii, iar ulterior au reușit chiar stingerea ei în totalitate (9-15).

Astfel, cu această ocazie, eminentul om de știință a făcut niște observații legate de managementul medical al acestor epidemii de tabără, observații considerate remarcabile de către corpul medical militar francez și care au fost trimise spre dezbatere Academiei Regale de Științe Franceze (l'Académie Royale des Sciences), observații care au și fost ulterior publicate în anul 1760 (9-15).

Totodată, pe parcursul șederii sale în cadrul Armatei Franceze de Observație din Normandia, Doctorul Paul Joseph Barthez a decis să se înscrie și să participe la două sesiuni premiate de către Academia Franceze de Litere (l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres). Se știe că, datorită pasiunii sale pentru lectură, el a dobândit o cultură generală cu adevărat excepțională pentru acele vremuri, aspect care l-a ajutat pe tânărul savant francez să redacteze într-un timp foarte scurt două manuscrise, mai exact două lucrări excepționale, una cu caracter istoric și alta cu caracter literar, ambele lucrări obținând cele 2 mari premii ale Academiei Franceze de Litere (l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres) în anul 1756 (9-15).

Un an mai târziu, în 1757, Doctorul Paul Joseph Barthez a fost transferat în calitate de medic militar consultant, în cadrul Armatei Regale Franceze staționate în Westfalia. Din păcate, odată ajuns aici, tânărul medic francez s-a îmbolnăvit de tifos exantematic, o boală considerată în majoritatea cazurilor ca fiind mortală pentru acele timpuri. Dar, grație tinereții și robusteții organismului său, precum și a unor îngrijiri și al unui devotament de excepție din partea colegului și a prietenului său, Doctorul Paul-Gottlieb Werhof, el a supraviețuit: greu, cu multe sechele, dar totuși a supraviețuit. Și, după cum a consemnat în jurnalele sale, el „i-a dedicat Doctorului Paul-Gottlieb Werhof o prietenie veșnică și o recunoștință eternă” (9-15).

Totuși, această îmbolnăvire de tifos exantematic, datorită sechelelor rămase, a însemnat pentru Doctorul Paul Joseph Barthez și renunțarea la o carieră de medic militar în Armata Regală Franceză. Concret, eminentul om de știință francez a fost nevoit să se reîntoarcă în capitala Franței, Paris, pentru a-și câștiga existența și mai ales pentru a supraviețui într-o societate deloc prietenoasă. Dar, datorită unui sistem relațional extrem de solid realizat cu ajutorul bunului său prieten, Doctorul Camille Falconet, medic personal al Regelui Ludovic al XV, el a fost numit cenzor regal cu un venit anual de 1200 de franci francezi, o sumă relativ suficientă la acel moment pentru un trai decent în capitala Franței, Paris (9-15).

Cu toate acestea, datorită cunoașterii la perfecție a limbii latine, Doctorul Paul Joseph Barthez și-a câpătat o reputație de latinist desăvârșit, talentul său permițându-i o traducere din limba latină în limba franceză a operei lui Pliniu cel Bătrân (23-79 Era Noastră, un important învățat roman al Antichității), o traducere apărută în anul 1771 și care a fost concretizată în 12 volume, la care s-au adăugat și niște observații și comentarii deosebit de interesante, de subtile și de pertinente ale reputatului om de știință francez, comentarii care i-au impresionat într-un mod deosebit pe contemporanii săi (9-15, 19). În paralel cu această obositoare activitate de traducător, el a participat și la redactarea *Jurnalului savanților* (*Journal des sçavans*). Tot cam în aceeași perioadă, el a scris și o suită de articole pentru *Enciclopedia* (*l'Encyclopédie*), articole pe care le-a semnat cu litera „G” (9-15).

Dar, în anul 1758, odată cu decesul cancelarului de la acel moment al Universității din orașul Montpellier (l'Université de Montpellier), Franța, s-a eliberat și o catedră academică de botanică și anatomie în cadrul respectivei instituții de învățământ superior franceze, iar această catedră a fost scoasă la concurs. Doctorul Paul Joseph Barthez a aplicat pentru acest concurs, dar un rezultat concret a fost foarte mult amânat. Dar, în urma mai multor petiții și intervenții atât din partea lui, cât și din partea prietenilor și a cunoscuților acestuia, între 29 și 31 ianuarie 1761 eminentul om de știință francez a susținut în fața unei comisii de specialitate nu mai puțin de 12 teze. Concret, pe data de 21 februarie 1761, Doctorul Paul Joseph Barthez a câștigat acest concurs, precum și un post de profesor universitar cu drepturi depline. Dar, punerea în aplicare a acestei ultime decizii a fost întârziată foarte mult, el ocupând acea binemeritată poziție de profesor universitar în cadrul Facultății de Medicină (la Faculté de Médecine), Universitatea din Montpellier (l'Université de Montpellier), abia pe data de 17 aprilie 1761 (9-15).

Profesorul Paul Joseph Barthez a fost un cadru didactic desăvârșit, extrem de apreciat atât de către studenți, dar și de către cei mai mulți dintre colegii săi. Iată cum au descris activitatea lui câțiva dintre foștii săi studenți și colaboratori: „Cursurile sale erau excepționale și i-au adus o reputație fără egal. Nu se repeta niciodată și metodele sale au surprins toți profesorii din acea epocă. În timp ce dorea să creeze un program de învățământ clinic în cadrul Spitalului Saint-Eloy (l'Hôpital Saint-Eloy) din Montpellier, administratorii respectivei unități sanitare, plini de răutate și ranchiună, i-au respins cererea categoric” (9-15).

Dar, lucrurile au fost departe de a se fi încheiat aici. Tensiunile apărute între Profesorul Paul Joseph Barthez și noul cancelar al Universității din Montpellier (l'Université de Montpellier), Profesorul Jean-François Imbert, au continuat să crească. Absentând destul de des, Jean-François Imbert l-a însărcinat în anul 1772 pe Profesorul Paul Joseph Barthez să îl suplinească în lipsă, acesta îndeplinind toate sarcinile alocate cancelarului pe o durată destul de mare de timp, dar fără o indemnizație financiară suplimentară. Foarte supărat, el a cerut poziția de cancelar-adjunct al Universității din Montpellier (l'Université de Montpellier), privilegiu care i-a fost acordat acestuia la vârsta de doar 38 de ani (9-15).

Totuși, Jean-François Imbert, cancelarul plin al Universității din Montpellier (l'Université de Montpellier), odată cu întoarcerea sa pe post l-a înlăturat pe Profesorul Paul Joseph Barthez din încăperile pe care acesta le ocupa în calitate de cancelar-adjunct. Acest lucru a provocat furia Profesorului Paul Joseph Barthez, care a făcut nenumărate solicitări și petiții, prin care cerea demiterea din poziția de cancelar plin a Profesorului Jean-François Imbert. Fără succes însă, el a ocupat poziția de cancelar plin al Universității din orașul Montpellier (l'Université de Montpellier), abia după decesul Profesorului Jean-François Imbert în anul 1785 (9-15).

Dar, ceea ce trebuie menționat este faptul că, pe data de 31 octombrie a anului 1772, Profesorul Paul Joseph Barthez a susținut în cadrul Academiei Regale Franceze de Științe (l'Académie Royale des Sciences) din Franța, unul dintre primele sale discursuri intitulat *De principio vitali hominis* (într-o traducere adaptată, *Despre principiul vital al omului*), discurs care a fost publicat un an mai târziu, în 1773 (9-15).

În anul 1774, el a publicat un alt manuscris, în care a insistat cu precădere asupra unui subiect care i-a fost deosebit de drag și despre care am discutat foarte succint în prima parte a referatului, și anume despre „vitalism”. Patru ani mai târziu, în 1778, marele savant francez a publicat lucrarea intitulată *Nouveaux éléments de la science de l'homme* (într-o traducere adaptată, *Noi elemente ale științei omului*) (9-15).

În continuare, Paul Joseph Barthez a parcurs și studii universitare de drept în cadrul Facultății de Drept (Faculté de Droit) a Universității din Montpellier, susținând cu succes licența în anul 1778, dar finalizând și un doctorat în drept doi ani mai târziu, în 1780, tot în cadrul aceleiași instituții de învățământ superior franceze unde își obținuse și diploma de licență în respectivul domeniu (9-15).

Datorită faptului că a devenit un „mânuit de legi”, Paul Joseph Barthez a ocupat și un post de consilier în cadrul Curții de Conturi (Cour des Comptes) din Montpellier, prilej cu care și-a dovedit priceperea în realizarea unor proceduri deosebit de variate. În anul 1788, el a primit chiar din partea Regelui Ludovic XVI al Franței o poziție onorantă și foarte bine remunerată în Consiliul de Stat (Conseil d'Etat), dar ascensiunea sa a fost oprită de ranchiuna Arhiepiscopului de Sens, Etienne Charles de Loménie de Brienne, care era la acel moment și ministru regal și care se pare că nu i-ar fi

iertat savantului francez o glumă nepotrivită făcută de acesta la un anume moment la adresa sa (9-15).

Dar, ceea ce am descris până acum privind activitatea de jurist a lui Paul Joseph Barthez s-a întâmplat ceva mai târziu. Revenind la activitatea medicală, el a devenit foarte nostalgic după capitala Franței, astfel încât în anul 1781 acesta s-a reîntors în Paris, și-a deschis un cabinet medical deosebit de prosper și a devenit medicul personal al Ducelui de Orléans, îndeplinind în paralel, dar de la distanță, și funcția de cancelar plin al Universității din Montpellier (l'Université de Montpellier), la fel ca și predecesorul său, Profesorul Jean-François Imbert, despre care am menționat anterior. Activitatea lui profesională și științifică atât în tărâm medical, cât și în domeniul filozofiei a fost deosebit de apreciată în comunitatea academică franceză a acelei perioade, astfel încât eminentul savant a fost admis în calitate de membru cu drepturi depline în majoritatea asociațiilor, societăților și academiilor științifice atât din Franța, cât și din alte țări ale Europei, și chiar și din S.U.A. (9-15).

Totodată, Profesorul Paul Joseph Barthez a devenit și medic consultant al Regelui Franței Ludovic XVI, dar și medic-șef al regimentelor de dragoni din cadrul Armatei Regale Franceze. În anul 1788, exact înaintea începerii Revoluției Franceze, el a ocupat și un post în Consiliul de Sănătate (Conseil de Santé) al Franței Monarhiste (9-15).

Dar, iată-ne ajunși în anul 1789, când capitala Franței, Paris, era cuprinsă de valtoarea premergătoare izbucnirii Revoluției Franceze. Cu acest prilej, Profesorul Paul Joseph Barthez, care era un monarhist convins, a publicat în acest an 1789 un manuscris intitulat *Libre discours sur les prérogatives que doit avoir la Noblesse dans la Constitution, et dans les Etats Généraux de la France* (într-o traducere adaptată, *Discurs liber despre prerogativele pe care nobilimea trebuie să le aibă în Constituție și în Statele Generale ale Franței*), material care a fost distribuit atât în cadrul Curții Regale Franceze care era la acel moment cantonată la Palatul Versailles, cât și în capitală, în Paris, pe data de 26 mai 1789. Două zile mai târziu, pe data de 28 mai 1789, acest manuscris a fost prezentat și în Camera Nobililor (Chambre de la Noblesse), conținutul său făcând subiectul unor ample dezbateri din partea participanților (9-15).

Dar, odată cu declanșarea Revoluției Franceze și căderea Bastiliei, cea mai importantă închisoare a Franței, Profesorul Paul Joseph Barthez a intuit teroarea ce avea să urmeze când zeci de mii de persoane au fost condamnate la moarte prin ghilotinare în baza unor simple denunțuri, precum și a unor simulacre de procese și, pentru a i se pierde urma, acesta s-a retras în orașul copilăriei sale, Narbonne. Aici a trăit atât din propriile venituri, dar și din rezervele acumulate, renunțând la toate funcțiile universitare timp de aproximativ 15 ani (9-15).

Totuși, atunci când școlile de medicină din Franța au fost reînființate, Paul Joseph Barthez nu a mai fost luat în calcul pentru nicio funcție didactică în învățământul superior medical francez. Dar, când tocmai se părea că uitarea și indiferența s-au așternut peste amintirea marelui Paul

Joseph Barthez, o epidemie extrem de agresivă apărută în cadrul Armatei Franceze a Pirineiilor Orientale (Pyrénées-Orientales), l-a readus în atenția opiniei publice pe experimentatul medic francez, datorită abnegației și priceperii cu care el, alături de alți colegi ai săi, au gestionat respectiva epidemie. Totodată, în anul 1798, el a publicat în orașul francez Carcassonne o lucrare extrem de interesantă și de apreciată în acea perioadă, lucrare intitulată *La nouvelle mécanique des mouvements de l'homme et des animaux* (într-o traducere adaptată, *Noua mecanică a mișcărilor omului și a animalelor*), în care acesta a descris mișcările locomotorii la oameni și la animale, definind practic în acest material și conceptul de „biodinamică”. Tot în această lucrare, el a pledat cu foarte multă insistență și convingere pentru recunoașterea și implementare a celei teorii biologice proprii cunoscută sub numele de „vitalism”, despre care am discutat chiar în partea de început a materialului nostru biografic (9-15).

Odată cu venirea lui Napoleon Bonaparte în conducerea Franței, în luna decembrie a anului 1800 (nivôse an VIII, conform noului Calendar Republican Francez), Profesorul Paul Joseph Barthez a fost numit membru asociat al nou-înființatului Institut al Franței (l'Institut de France). Totodată, la îndemnul lui Jean-Antoine Chaptal, Conte de Chanteloup (1756-1832), unul dintre marii chimiști francezi, dar și un foarte abil om politic și ministru în perioada de început când Napoleon Bonaparte a condus Franța, în anul 1802, el s-a alăturat Guvernului Francez, fiind asociat cu marele Jean-Nicolas Corvisart, medicul personal, profesor universitar și omul de încredere al viitorului Împărat Napoleon I al Franței (9-15, 20-23).

Același Jean-Antoine Chaptal, Conte de Chanteloup, a fost cel care l-a reinstalat pe Paul Joseph Barthez în funcția de profesor universitar cu drepturi depline în cadrul Școlii de Medicină din Montpellier (l'Ecole de Médecine de Montpellier), fiind reîncadrat astfel în corpul profesoral al importantei instituții de învățământ superior medical franceze. Și, în acest fel, s-a reparat o mare nedreptate, fiind astfel redată onoarea și demnitatea modestului Paul Joseph Barthez. În semn de profundă recunoștință, el a donat Universității din Montpellier un bust al lui Hipocrate din perioada antică. Cu acest prilej, el a rostit un discurs deosebit de umanist pentru acea perioadă și care a adus aminte de marile sale principii care i-au marcat existența (9-15).

Tot în anul 1802, Profesorul Paul Joseph Barthez a publicat și tratatul său intitulat *Traité des maladies gouteuses* (într-o traducere adaptată, *Tratat despre bolile reumatice*), volum extrem de apreciat atât în comunitatea medicală franceză, cât și în comunitatea medicală internațională, tratat ce a fost tradus în anul 1803 în limba germană și în anul 1805 în limba italiană (9-15).

Dar, deși avea convingeri monarhiste foarte solide, Împăratul Napoleon I al Franței l-a apreciat în mod deosebit pe Profesorul Paul Joseph Barthez: l-a făcut medic consultant în cadrul Casei Imperiale Franceze, post pe care acesta l-a păstrat până la moartea sa în anul 1806 (a se vedea Almanahul Casei Imperiale Franceze din anul 1806) și i-a acordat și Legiunea de Onoare (Légion d'Honneur),

cea mai mare decorație franceză care poate fi acordată unui civil sau unui militar (9-15).

Profesorul Paul Joseph Barthez nu a fost niciodată căsătorit, el a trăit în concubinaj cu guvernanta sa timp de aproximativ 40 de ani și care a decedat în anul 1804. Deși, nu s-a împăcat niciodată cu această pierdere, în anul 1805, la rugămintea bunului său prieten, Jean-Antoine Chaptal, Conte de Chanteloup, el a publicat o nouă ediție mult îmbunătățită a tratatului său intitulat *Nouveaux éléments de la science de l'homme* (într-o traducere adaptată, *Noi elemente ale științei umane*). Dar, în urma unor complicații apărute datorită unei litiaze urinare (gravelă) extrem de severe, Profesorul Paul Joseph Barthez a decedat pe data de 15 octombrie 1806. Într-un omagiu pe care i l-a adus bunului său prieten Jean-Antoine Chaptal, Conte de Chanteloup, în dedicația ultimei sale cărți publicate, Profesorul Paul Joseph Barthez a scris următoarele: "Revoluția mi-a distrus averea și majoritatea titlurilor onorabile pe care le-am adunat în decursul unei lungi și grele cariere. Doar Dumneavoastră ați dorit să mă despăgubiți pentru o parte dintre aceste pierderi, printr-un beneficiu pe care nu l-am prevăzut și pe care ați reușit să mi-l obțineți de la cel mai mare om în viață. Recunoștința este un sentiment natural și foarte plăcut pentru oamenii cu un caracter cu adevărat liber. Dar, înălțimea acestui sentiment nu poate fi cunoscută de cei a căror inimă este făcută pentru sclavie, care nu ar putea purta lanțul obligațiilor fără a se degrada. Există chiar și unii care cred că nu se pot elibera de aceste obligații, decât prin a-și arăta o extremă ingratitudine. În acei ani dezastruoși din care am ieșit de curând, exemple de iraționalitate voluntară și vinovată au devenit frecvente în această mizerie a ultimelor timpuri, unde am fi văzut pierderea tuturor sentimentelor umane și virtuozitate, dacă geniul restaurator care a fost plantat în acest haos, nu ar fi avut puterea și dorința de a începe încă odată crearea unui nou univers politic și moral" (9-15).

De-a lungul unei vieți pline de suferințe și coborâșuri, Profesorul Paul Joseph Barthez a fost membru asociat al Institutului Franței (l'Institut de France), a fost membru al Academiei de Științe (l'Académie des Sciences) din Franța, a fost membru al Academiei de Științe din Berlin, al Academiei de Științe din Stockholm, a fost membru al Societăților de Științe din Göttingen, Lausanne și Montpellier, a fost membru al Colegiului Regal al Medicilor din Madrid, dar a fost și membru de onoare al Societăților Medicale din Paris și Montpellier, precum și membru al Societăților Medicale din Toulouse, Bordeaux și Madrid (9-15).

După cum am menționat deja pe parcursul acestui material, Profesorul Paul Joseph Barthez a fost autor al unor lucrări remarcabile care au fost publicate de-a lungul timpului, dintre care amintim (9-15):

- *Consultations de médecine de M. Barthez* (2 volume, 1807);

- *Théorie du beau dans la nature et les arts* (1807);

- *Mémoires sur le traitement méthodique des fluxions et sur les coliques iliaques qui sont essentiellement nerveuses* (1816);

- *Cours théorique et pratique de matière médicale-thérapeutique sur les remèdes altérans, de P.-J. de Barthez, recueilli et mis au jour avec un Discours préliminaire et des notes additionnelles par M. J. Seneaux, suivi d'un cours de remèdes évacuans* (2 volume, 1821).

Concluzii

Opera eminentului om de știință francez care a inclus lucrări despre diverse aspecte ale fiziologiei, anatomiei și medicinei a avut un impact durabil asupra dezvoltării științelor medicale. Prin abordarea sa riguroasă și explorarea detaliată a funcțiilor corpului uman, Profesorul Paul Joseph Barthez a rămas una dintre figurile importante în istoria medicinei și a fiziologiei umane și animale.

Nu putem încheia acest material biografic deosebit de interesant, fără a prezenta o descriere extrem de sugestivă pe care un cunoscut specialist în istoriografie medicală i-a făcut-o Profesorului Paul Joseph Barthez: „Deși, era mic, urât, gelos, coleric, vindicativ, ambițios și avid de onoruri, un profesor de o forță deosebită, acesta vorbea fluent limbile latină, greacă și multe alte limbi vii. Citea enorm și avea o capacitate de muncă și o memorie, ambele fenomenale. În general, nu prea era iubit. Cu toate acestea, practica sa medicală în studiul simptomelor, în alegerile terapeutice, în abordarea generală era revoluționară și este încă aplicată și astăzi. Studia simptomele cu atenție și aplica tratamentele, care se apropiau cel mai mult de acestea. Atunci când nu reușea, nu ezita să revină la medicații empirice, ale căror rezultate erau cunoscute de mult timp”.

Conflict de interese: nu există

Acknowledgement: Autor corespondent: Șef Lucr. Dr. Viorel Ștefan Perieanu, e-mail: viorelperieanu@yahoo.com

Bibliografie

1. Bechtel W, Richardson RC. Vitalism. *Routledge Encyclopedia of Philosophy*, Taylor and Francis. 1998. Available from: <https://www.rep.routledge.com/articles/thematic/vitalism/v-1>. [Accessed 26th Sept 2024]
2. Waisse S, Amaral MT, Alfonso-Goldfarb AM. The roots of French vitalism: Bordeu and Barthez, between Paris and Montpellier. *Hist Cienc Saude Manguinhos*. 2011;18(3):625-40.
3. Kirschner M, Gerhart J, Mitchison T. Molecular "vitalism". *Cell*. 2000;100(1):79-88.
4. Hwang SI. Vitalism and mechanism: Their meanings in the milieu of the 17th and 18th centuries. *Korean J Med Hist*. 1993;2(2):99-113.
5. Coulter I, Snider P, Neil A. Vitalism-A Worldview Revisited: A Critique of Vitalism and Its Implications for Integrative Medicine. *Integr Med (Encinitas)*. 2019;18(3):60-73.
6. Simpson JK, Young KJ. Vitalism in contemporary chiropractic: A help or a hinderance? *Chiropr Man Therap*. 2020;28(1):35.
7. Han HJ. The Vitalism of Paul-Joseph Barthez (1734-1806). *Korean J Med Hist*. 2010;19(1):157-188.
8. Merchant C. The Vitalism of Francis Mercury Van Helmont: Its Influence on Leibniz. *Ambix*. 1979; 26(3): 170-183.
9. Riaud X. Paul Joseph Barthez (1734-1806), juriste, philosophe et médecin consultant de Napoléon. *Histoire de la médecine*. Available from: <http://www.histoire-medicine.org/>

- medecine.fr/napoleon-et-la-medecine-article-paul-joseph-barthez.php. [Accesed 26th Sept 2024].
10. Barthez CH, Joseph P. In: *Encyclopædia Britannica*, Vol. 3, 11th ed. Cambridge University Press, 1911. p. 449.
 11. Dulieu L. Paul Joseph Barthez. *Rev Hist Sci (Paris)*. 1971;24:149-76.
 12. Di Trocchio F. Paul-Joseph Barthez e l' Encyclopédie. *Physis Riv Int Stor Sci*. 1980;22(3-4):379-92.
 13. Hwang S. Xavier Bichat's Medical Thought in the Historical Context of French Vitalism. *Korean J Med Hist*. 2012;21(1):141-70.
 14. Haigh EL. The vital principle of Paul Joseph Barthez: The clash between monism and dualism. *Med Hist*. 1977;21(1):1-14.
 15. Cheung T. Regulating agents, functional interactions, and stimulus-reaction-schemes: The concept of "organism" in the organic system theories of Stahl, Bordeu, and Barthez. *Sci Context*. 2008;21(4):495-519.
 16. Engelmann G. PJ Barthez. *Lithography by Godefroy Engelmann after Pierre-Roch Vigneron*. Available from: <https://www.loc.gov/pictures/item/2002716385/>. [Accesed 26th Sept 2024].
 17. Pierre de Voyer d'Argenson. In: *Dictionary of Canadian Biography*, vol. 2, University of Toronto/Université Laval, 2003, Available from: https://www.biographi.ca/en/bio/voyer_d_argenson_pierre_d_e_2E.html. [Accesed 26th Sept 2024].
 18. Chisholm H. *Argenson s.v. Marc Pierre de Voyer de Paulmy*. In: *Encyclopædia Britannica* Vol. 2. 11th ed. Cambridge University Press;1911. p. 457-460.
 19. Albu C, Vitan O, Brihac R. Pliniu cel Bătrân. *Fațetele cunoașterii. Natură și viață*. Biblioteca Academiei Române. Available from: <https://biblacad.ro/2023/12/19/pliniu-cel-batran-fatetele-cunoasterii-natura-si-viata/#>. [Accesed 26th Sept 2024].
 20. Szejnberg A. Jean Antoine Chaptal (1756-1832) - The Eminent French chemist of the second half of the eighteenth century and the first half of the nineteenth century (To the 190 th Anniversary of His Death). *Rev CENIC Cienc Quim*. 2022;53(suppl.1):1-17. Available from: <https://www.redalyc.org/journal/1816/181676110001/html/>. [Accesed 26th Sept 2024].
 21. Davies MK, Hollman A. Jean Nicolas Corvisart (1755-1821). *Heart*. 1997;78(1):4.
 22. Cantwell JD. Jean-Nicolas Corvisart. *Clin Cardiol*. 1988;11(11):801-3.
 23. Koehler U. Jean-Nicolas Corvisart (1755–1821) – Personal Physician of Napoleon, Preserver of Auenbrugger's Chest Percussion and Founder of Modern Cardiology. *Pneumologie*. 2021;75(7):536-538. Wikipedia.